

Oponentský posudek diplomové práce

Název práce: "Rozmazávání genderu": Vyjednávání nebinárních a genderově nekonformních identit v České republice

Autorka práce: Alexander Lorca

Autorka posudku: Jana Dvořáčková

Předložená práce se věnuje pojímání genderové nebinarity u osob, které se jako nebinární samy definují, a jejímu vyjednávání v kontextu každodenních interakcí a mezilidských vztahů. Nebinarita si v poslední době získává ve veřejném prostoru nemalou pozornost, je to však vesměs pozornost vypjatého sankčního charakteru, který přehlazuje a překrucuje zkušenost samotných nebinárních osob. Je tudíž rozhodně žádoucím cílem poskytnout vyjádření této zkušenosti bezpečný prostor a pokusit se ji nahlédnout analyticky. Konkrétními výzkumnými otázkami, které se práce snaží zodpovědět a které by bylo možno chápat jako hlavní, jsou následující (s. 38): „Jakým způsobem nebinární* lidé či genderově nekonformní lidé z ČR formulují svoji identitu?“; „Jakým způsobem nebinární* lidé dělají gender?“.

Teoreticko-kontextuální část práce (která takto nicméně není explicitně označena) se věnuje genderovanosti jazyka, v kultuře vepsané genderové binaritě, mediální reprezentaci trans a nebinárních identit a překračování genderové binarity v historickém kontextu. Přestože tato část obsahuje řadu dobře zpracovaných témat a zajímavých vhledů, mnoho pasáží je primárně kontextualizačních a teoretickému uchopení je věnován menší prostor. Příkladem jsou dvě první kapitoly o jazyce, kde by pro hlubší a konkrétnější rozbor genderovanosti jazyka a jejích dopadů jistě prostor byl. Je nicméně zřejmé, že i kontextualizace (například za pomoci různých mediálních textů, jak práce činí) v případě tématu nebinarity důležitá je, jelikož se jedná o téma poměrně nové a jiným způsobem zpracované omezeně. Přesto se mi však některé prezentované informace jevily trochu nadbytečné.

Moje další poznámka k „teoretické části“ práce se týká – pro mne ne zcela srozumitelného – rozdělení kapitol a jejich pořadí. Tři ze šesti kapitol se věnují jazyku, ale krom jejich možná nenutného rozdělení ani nenásledují plně po sobě. Další kapitola s názvem „Překračování genderové binarity v historickém kontextu“ je pak zařazena až za kapitolu tematizující současnou reprezentaci trans a nebinárních identit v médiích, což se mi rovněž nezdá logické.

Jednou z teoreticky „hutnějších“ teoretických kapitol je kapitola „Ne/binární gender“. Tato kapitola pracuje s relevantními koncepty množství autorek*ů (např. Butler, Kosofsky Sedgwick, Pratt, Eagleton), o nichž pojednává poučeně a současně velmi srozumitelně. Vzhledem k soustředění práce na nebinaritu v každodenní realitě a vztazích by jí nicméně, domnívám se, prospěl – vedle akcentace kulturní roviny – i větší důraz na (binární) gender coby organizační princip formující sociální instituce a vztahy. Již ne ve vztahu k této konkrétní kapitole jsem v teoretické části také trochu postrádala poznatky z tematické literatury, která analyzuje žité zkušenosti osob překračujících genderovou binaritu.

Co se týče popisu metodologie práce, tato kapitola je poměrně stručná, některá témata jsou pojednána až útržkovitě. To se týká zejména popisu konstruktivistického paradigmatu (s. 38) a kritické diskurzivní analýzy (s. 40). V úvodních pasážích práce je navíc zmíněna coby metoda analýzy kvalitativní obsahová analýza (s. 4).

Vrátím-li se ještě k výzkumným otázkám popsaným v úvodu, je třeba zmínit, že ačkoli je v jedné z nich zmíněno „dělání genderu“, což sugeruje provázanost s konceptem „doing gender“ C. West a D. H. Zimmermana (1987), koncept je v práci zmíněn pouze letmo (s. 46), a to s odkazem na Šmausovou (2002). Není tedy jisté, zda „dělání genderu“ v otázce není myšleno pouze obecně. Krom ústředních

dvou otázek jsou v práci zmíněny ještě dvě otázky definované jako „další“ (s. 38: „Co je nebinárním / genderově nekonformním lidem z České republiky příjemné ve společnosti i v soukromí?“; „Jaký vliv má nebinární* či genderově nekonformní identita na jejich vztahy s lidmi?“). Obě tyto otázky jsou dle mého názoru velmi málo zacílené.

Má poslední kritičtější výtku se vztahuje k absenci nějakého detailnějšího popisu průběhu polostrukturovaných rozhovorů – zejména co se týče jejich témat.

Naopak za vydařený aspekt považuji diskuzi etických aspektů rozhovorů a reflexivitu ohledně dopadu jejich konkrétních uspořádání na jejich průběh i získaná data.

Co se týče již samotné analýzy, jako celek ji považuji za poměrně vydařenou. Přináší řadu zajímavých postřehů (např. o problematičnosti pojetí nebinarity jako „další genderové škatulky“) a oceňuji také intenzivní snahu diskutovat získané poznatky v kontextu rozličných teoretických konceptů. Dílčím nedostatkem je přílišné opakování myšlenek z citací z rozhovorů. I v případě analýzy současně zpočátku trochu „bojovala“ se strukturou její prezentace a možným překryvem kapitol (přesně ve smyslu, který sám autor v textu anticipuje, když rozkrývá svůj způsob kódování – s. 40). Kladla jsem si občas také otázku, zda získaná data neměla nějaké limity, které v důsledku omezovaly možnosti jejich subtilnějšího kódování a popisu. Tento komentář nemá vyznít jako nějaká zásadní kritika, ale místy jsem měla dojem, že by počet uskutečněných rozhovorů mohl umožnit větší diferenciaci témat a přinést více konkrétních příkladů z rozhovorů, které by bylo možno diskutovat (např. kapitola „V práci, ve škole a v MHD“ se zdá být již na základě pojmenování hodně povšechná). Možná se nicméně jedná o odraz faktu blízkosti zkušeností autora a dotazovaných, o němž reflexivně píše na s. 8-9, kdy předpokládané porozumění druhou stranou vedlo k menší potřebě popisovat některé věci do hloubky. Případně uvítám, bude-li se chtít autor k tomuto bodu vyjádřit při obhajobě.

Obecně považuji práci za přínosnou sondu do zakoušení genderové nebinarity, která poskytuje zajímavé vhledy a aktivně pracuje s teoretickými rámci, do nichž získané poznatky zasazuje. Činí tak s určitou lehkostí a promlouvá ke čtenářstvu sympaticky přímým jazykem (jakkoli gramaticky ne vždy dokonalým). V některých ohledech možná práce nemá plně fokusovanou linii a strukturu, jindy důsledně nevysvětluje, proč je některé věci vlastně důležité zjistit, tyto nedostatky nicméně rozhodně nejsou zásadního charakteru.

Práci proto ráda **doporučuji k obhajobě**. Navrhuji hodnotit **známkou 2**.

Otázka k diskuzi:

Název práce odkazuje k vyjednávání identit konkrétně v České republice. Je možno v českém prostředí spatřovat nějaká konkrétní specifika, která do autorem prozkoumávaných oblastí vstupují?

25. leden 2023, Brno

Mgr. Jana Dvořáčková, Ph.D.